

Rolf Torstendahl

En nygamal Weibull-myt

Lauritz Weibull är ett omstritt namn i svensk historieforskning. Hans forskningsresultat har varit debatterade. Nu för tiden är det dock än mer själva hans historiesyn och vad det var som var kärnan i hans vetenskapliga insats, som väcker andarna till liv. Därvid glömmes ofta bort brodern, Curt Weibull, f. 1886 och tretton år yngre än Lauritz. Det råder knappast någon tvekan om att det finns en stor parallellitet mellan de båda brödernas tankar och insatser från mitten av 1910-talet till åtminstone mitten av 1920-talet. Det är inte självklart att alltid den äldre brodern, Lauritz, ensamt var den givande parten i detta samarbete. Någon boskillnad mellan deras idéer går dock inte att göra, när de befann sig i Lund och samarbetade nära.

I en stor ny bok *Kritiska undersökningar i Weibull-mytens historia* (2000), ger sig biblioteksmannen och forskaren Rolf Arvidsson ut för att göra kritiska undersökningar i Weibull-mytens historia.¹ Det är en överdrift. Titeln skjuter långt över det mål boken kan sägas närma sig. Den består förvisso av kritiska essäer, men de utgör inte en kritik av Weibull-mytens utan polemik mot Lauritz Weibull ("Men ännu mörkare ... faller skuggan på Lauritz Weibull själv" s. 205) och mot en av de forskare som ägnat sig åt att analysera Weibulls insats. Den lanserar en tes om vem och vad som influerat Lauritz Weibull till hans ståndpunkter i fråga om historisk forskning, men det är oklart vad Arvidsson menar konstituerar Weibulls ståndpunkter. Är dessa ståndpunkter liktydiga med vad Weibull framför i boken *Kritiska undersökningar i Nordens historia omkring år 1000* (1911), eller talar han också om Weibulls hela författarskap efter 1909/11? I frågan om Weibulls vetenskapliga insats tar Arvidsson – liksom också hans medskribent professor Hans Aarsleff, som är författare till ett av bokens sex kapitel – också starkt avstånd från tidigare forskning och några andra forskare, enkannerligen Birgitta Odén. Det är alltså inte fråga om en "mythistoria" utan om en polemik i en sakfråga.

Det kan inte hjälpas att det i titeln utlovade innehållet skulle varit bra mycket intressantare än det som nu faktiskt bjöds. Det finns förvisso en "Weibull-myt", och den mytens uppkomst och förändringar skulle vara intressanta att följa i spåren. Vad var det som gjorde att namnet Weibull (avseende inte bara Lauritz Weibull utan också brodern Curt) kunde få en sådan klang och en sådan innebörd, som det fick – positivt som landmärket för en ny och striktare historisk vetenskap, och negativt som den historiska kritikens urartning till "hyperkritik" och negati-

ROLF TORSTENDAHL

vism? Hade Arvidsson velat följa dessa skiftningar hade han haft ett vidsträckt forskningsfält, för nästan ingen svensk historiker från 1910-tal till 1960-tal har underlåtit att uttala sin mening om saken. Man kan också se hur den ene påverkat den andre och att trådarna fångar in de negativa i ett nätverk och de positiva i ett annat. Men det är ingalunda bara två eller ett fåtal spindlar, som spunnit trådarna. Många har hjälpts åt. När nu Arvidsson inte ägnat sig åt denna intressanta uppgift är det desto roligare att konstatera, att det finns de som redan ägnat sig åt saken genom att granska nätverken i svensk historieforskning under 1900-talet.² På det sättet lovar åtminstone en del av mythistorien att bli skriven, även om Arvidsson inte ägnat sig åt saken.

Detta innebär dock inte att det som Arvidsson faktiskt behandlar i sin bok är ointressant. Han har en tes, men den är inte alldeles lätt att precisera, eftersom boken saknar en angiven frågeställning. (Bäst preciseras den på pärmens baksida!) Ett första led innebär, att Lauritz Weibull hämtade sina förebilder från litteraturvetenskapen, när han gjorde sina omvärderingar av den isländska sagalitteraturen och dess värde som källa för historiska utsagor om Nordens äldre historia i *Kritiska undersökningar* som trycktes 1911 men hade en upprinnelse i föreläsningar från 1908–09. Han hade skolats in i kritiken av Henrik Schüeck och han hade nordiska föregångare (som Arvidsson måste mena att han tagit intryck av) i Gustav Storm (flera böcker från slutet av 1860-talet till mitten av 1870-talet) och Edwin Jessen (en bok från 1862) och framför allt hade han en förebild i Joseph Bédier. Vad som är oklart i den här delen av tesen är, om det som Lauritz Weibull lade fram i tryck 1911 var nytt på nordisk botten eller ej. Arvidssons hänvisningar till Storm och Jessen – och de är många – antyder att han menar att Weibulls tankar ingalunda var nya i nordisk sagaforskning. Det ivriga framhållandet av Bédier och hans forskning om de franska chansons de geste, som behandlades i de två första delarna av Bédiers stora verk *Les légendes épiques*, som utkom 1908, innebär en oklarhet framför allt i förhållande till Storm och Jessen. Om Bédier skall ha tillfört något väsentligt till Weibulls resonemang måste detta ha varit något i nordisk sagaforskning okänt före 1908. Om Storm och Jessen var verkliga föregångare till Weibull, behövs inte Bédier, och omvänt, om Bédiers inflytande behövdes, var inte Storm och Jessen tillräckliga och alltså inte verkliga föregångare. Detta led innebär också, till läsarens förvåning, att Weibull gjorde sig skyldig till hyperkritik och negativism när han använde sig av de 'litteraturvetenskapliga' metoderna på historien, medan Bédier, som enligt Arvidsson var hans förebild, får lovord för sin användning av samma metoder på franskt material, med samma historiska inriktning och samma typ av slutsatser om att man inget kan veta.

Ett andra led i Arvidssons tes går på något sätt ut på att Lauritz Weibull inte kan ha varit en reformator av historievetenskapen, eftersom han var litteraturvetare i själ och hjärta och tagit avgörande intryck av litteraturvetare. Det ledet innebär vidare, att Lauritz Weibull formellt blev historiker främst därför att hans pap-

pa, Martin Weibull, professor i historia i Lund, ville det och utövade ett slags moralisk påtryckning på sonen att bli det. Men i hjärtat (och till metoden) förblev han intresserad av konst och litteratur i första hand. Det vill alltså tyckas som ett ytterligare moment i Arvidssons tes är att Lauritz Weibull var litteraturhistoriker långt för 1908 och förblev litteraturhistoriker till sitt sätt att närma sig historien även efter 1909/1911, då Kritiska undersökningar utformades och trycktes. Den psykologiska analysen får här ersätta en innehållslig. För Arvidsson är Weibulls psykiska, känslomässiga relation till fadern och till det som denne stod för (historien) av avgörande intresse. Det råder ingen tvekan om att detta är intressant, och Arvidsson presenterar här nya forskningsrön. Men denna analys kan inte ersätta analysen av innehållet. Faktiskt handlade Weibulls skrifter efter 1909, i synnerhet 20-talsproduktionen, om historiska problem – ofta konventionella historiska problem – vilket de förut (90-tals- och 00-talsproduktionen) oftast inte gjort, och huvudfrågan redan i Kritiska undersökningar är vad vi kan veta om den nordiska politiska historien kring år 1000.

Inget av leden i tesen är, som jag sökt visa ovan, framfört i en konklusiv form. Argumentationen är alltså inte Arvidssons starka sida. Därigenom blir boken inte slagkraftig i intellektuellt hänseende. Den är heller inte bra ur nyhetssynpunkt och disposition. Här upprepas vissa centrala teser (de som jag nämnt ovan) i om-tuggningar, som är ganska påfrestande för läsaren, och dessa teser är sedan länge kända, eftersom Arvidsson från början av 70-talet publicerat flera tidskriftsartiklar i ämnet.³ Dessutom utgör boken i många hänseenden en alldeles förvuxen recension av Birgitta Odéns bok *Lauritz Weibull och forskarsambället* från 1975, och det framstår som både förmätet och dumt att skriva en bok som en recension, i synnerhet om den egna boken är större än den man vill granska och utkommer 25 år efter denna. Antingen är den granskade boken verkligen så dålig, som Arvidsson och Aarsleff vill göra gällande, och då skulle ett par sidor räcka. Eller också är den inte dålig utan utgör en intressant men diskutabel tolkning. I så fall bör den diskuteras utifrån sina resultat. Nu är det inte i första hand vetenskaplig debatt, som Arvidsson och Aarsleff för till torgs, eftersom de underlåter att ta upp flera av de viktigaste av Birgitta Odéns argument, utan en ofruktbar smutskastande polemik av ett slag som snarast är otillständig. Faktiskt är den obehaglig till ton och ordval. Om de faktiska misstag Birgitta Odén gjort sig skyldig till hade samlats i en not, hade den inte blivit allför lång. Man frestas att påpeka Arvidssons slarvfel (bland dem 'E. Edén' för en historiker som är den blivande statsministern med namnet Nils). Med hänsyn till de påfallande bristerna i Arvidssons bok både i fråga om sakinnehåll och polemisk utformning kan man bli djupt förundrad över att Svenska akademien gett bidrag till dess tryckning. Den är knappast ett exempel på vare sig snille eller smak.

Jag väljer dock att bortse från den irriterande bristen på disposition och den infantila polemiken, där Arvidsson och Aarsleff väljer att inte förstå Odén argu-

mentering, när de kan välja en misskrediterande tolkning. Men vad de säger om Odéns framställning för inte forskningen framåt och motiverar inte en bok. Emellertid finns det ett intressant sakproblem i grunden och Arvidsson har verkligen gett ett bidrag till en lärdomshistorisk knäckfråga. Detsamma kan inte sägas om Aarsleff, som trots att han försöker imponera på läsarna med att han varit professor vid Princeton-universitetet och ingår i redaktionskommittén för *Journal of the History of Ideas* knappast bidrar till lösandet av något problem i svensk lärdomshistoria. Att han kan sin Bédier vill jag inte betvivla, men detta förhållande ligger här bara till grund för torftig polemik och kombineras med plattityder om 'positivism', som Aarsleff tycks tro vara ett entydigt begrepp.⁴ Arvidsson har däremot faktiskt något intressant att diskutera mellan de polemiska utfallen.

Arvidsson menar, att Lauritz Weibull, när han publicerade sina berömda *Kritiska undersökningar i Nordens historia om kring år 1000* (1911) egentligen bara följde en forskningsinriktning, som han slagit in på långt tidigare. Som jag redan nämnt blir man inte klar på om han menar, att det var fråga om ett källkritiskt genombrott eller inte, eftersom han både hänvisar till ett antal föregångare, främst Storm och Jessen, som Weibull skall ha hämtat avgörande intryck från, och samtidigt framhåller att just Joseph Bédier strax före Weibull med samma argument som Weibull har gjort motsvarande kritiska insats.

Dessa komplikationer i Arvidssons argumentering har sin grund i att han vill söka individuella förebilder till individuella forskningsinsatser. Frågeställningen är alltså: Hur har Lauritz Weibull kommit på det han framför i *Kritiska undersökningar*? Arvidsson radar därför upp jämförelser, men drar inte slutsatsen att det är omöjligt att avgöra påverkan, därför att det finns flera alternativ. Svaret på frågan, hur Weibull kommit på sin metod och sina idéer, söker Arvidsson dessutom i brev och anteckningar i det Weibullska arkivet, som förvaras i Universitetsbibliotekets i Lund handskriftssamling, där Arvidsson själv länge varit verksam, och i universitetsbibliotekets lånejournaler. Det mest intressanta bland Arvidssons arkivfynd utgör det faktum, att Weibull bevisligen lånade (och därför möjligen läste) Bédiers bok nästan omedelbart efter det att den kom ut. Han var i varje fall uppenbarligen intresserad (han lånade om boken), och det är onekligen intressant, eftersom det finns en tydlig likhet i problemställning och metoder mellan Bédiers framställning och Weibulls.

Om Arvidsson hade nöjt sig med detta, d.v.s. att konstatera att han hittat en möjlig inspirationskälla till vissa delar av Weibulls *Kritiska undersökningar*, så hade jag inte haft några invändningar. Men han väljer att göra sin argumentering långt mer komplicerad. Han vill göra upp med Weibull själv (han var inte så originell som han själv och andra hävdar), och han vill göra upp med vad han kallar för Weibull-myten. Han vill alltså inte undersöka denna s.k. myt utan vill polemisera mot den, och det leder honom till att diskutera vad som var utmärkande för Weibull och hans forskningsinsats. Då hamnar Arvidsson i den riktigt gamla

Weibull-mytten, den som har odlats av både motståndare och vänner från första stund, d.v.s. att Weibulls forte var källkritik och att denna fanns före Weibull. Det är en uppfattning, som bröderna Weibull själva har hjälpt till att bygga under, men framför allt är det motståndarnas ständiga käpphäst. Det senare är förklarligt. Det var lätt att visa att källkritik inte var något nytt. Arvidsson väljer att hänvisa inte bara till de utländska auktoriteter, som jag redan nämnt utan också, och inte minst, till Henrik Schück och i någon mån arkeologen Knut Stjerna. Däremot nämner han över huvud taget inte Harald Hjärne, fastän denne skrivit några uppsatser med inträngande källkritiska argument, och han tar inte upp tidigare svenska källkritiska diskussioner, t.ex. av A.G. Ahlqvist. När jag nämner dessa är det inte därför att jag menar, att de utgjort förebilder för Weibull, utan därför att de otvivelaktigt har bidragit till att göra källkritiken som genre välkänd och etablerad i historikerkretsar i Sverige kring sekelskiftet 1900. De passar dock inte in i Arvidssons argumentering. Han vill nämligen påstå, att källkritiken var en litteraturhistorisk specialitet, som inte hörde hemma bland historikerna. Här märker man att all den nyare litteraturen om historieskrivningens historia totalt gått Arvidsson förbi – nyare arbeten av Jörn Rüsen, Horst Walter Blanke, Otto Gerhard Oexle och Gunter Scholtz kunde till exempel ha upplyst honom om den tyska historismens utvecklingsväg och olika riktningar inom hermeneutiken med bl.a. en som var inriktad mot empiriskt forskning och källkritisk granskning.⁵

En stark professionalisering av verksamheten vid europeiska universitet ägde rum under 1800-talet.⁶ Den innebar något nytt. Universiteten (i Europa) hade utbildat professionella läkare, jurister och präster alltsedan de uppkom. Men på 1800-talet ville de som undervisade blivande professionsutövare också själva få ett erkännande för sin professionella kapacitet. En särskild universitetslärarprofession började uppkomma och därvid var de engelska 'dons' vid Oxford och Cambridge i frontlinjen,⁷ säkerligen beroende på att deras ställning var knuten till lärarinsatsen mer direkt än professorernas vid kontinentens universitet. Även forskarna avgränsade sig och bestämde kriterier och normer för sin verksamhet. I samband med Arvidssons bok är det egentligen den delen av professionaliseringssträvandena, som är av betydelse, forskningens professionalisering inom historievetenskapen och relaterade vetenskapsgrenar. Många har ägnat stort intresse åt dessa fenomen, och historieforskarnas professionalisering nämns numera i de flesta handböcker och i en rad mer specialiserade verk. Eftersom Arvidsson mer riktar sitt intresse mot Frankrike än åt Tyskland, där de flesta historiografiska forskare brukar finna den historiska upprinnelsen till professionaliseringen av historieforskningen, är det påfallande, att hans historiografiska auktoriteter hör hemma i det långt förgångna: Halphen (vars bok utkom 1914) och Goochs översiktsverk från 1952 citeras. Därför kan det finnas anledning att påminna om flera nyare arbeten, som direkt sysslar med de franska förhållandena. Dels är det Paul Gerbods stora allmänna verk om det franska universitetssystemet mellan 1842 och 1880,⁸ dels är

det flera verk som uteslutande behandlar historievetenskapen i Frankrike: William R. Keylors *Academy and Community* (1975) som var bland de första att använda professionaliseringsbegreppet på det franska historikersamfundet, Charles-Olivier Carbonells stora *Histoire et historiens* (1976), som behandlar franska historiker 1865–1885, Christian Simons *Staat und Geschichtswissenschaft in Deutschland und Frankreich 1871–1914* (1988), Lutz Raphaels *Die Erben von Bloch und Febvre* (1994) och Pim den Boers *History as a Profession* (1999, men redan 1987 på holländska), som behandlar historiestudiet i Frankrike 1818–1914. Dessa utgör bara några av de mest kända historiografiska grundundersökningarna om franska historiker under andra hälften av 1800-talet och början av 1900-talet. Dessutom finns det mängder av specialundersökningar. Inget av de här verken hade publicerats när Arvidsson skrev sitt första inlägg, och bara en del av dem när han sedan fortsatte debatten 1981. Nu har dock ytterligare tjugo år gått, och om man då vill föra en diskussion vidare bör det ske på grundval av och i förhållande till den aktuella litteraturen. Inga av de nämnda verken återopas eller diskuteras av Arvidsson, när han skriver om än den ene än den andre av franska historiker kring sekelskiftet. Hos Carbonell hade han exempelvis kunnat få klart för sig att Monod var indragen i det stora slaget om Fustel de Coulanges, och kanske inte uppträder enbart som fackman, när han diskuterar denne.⁹ Och hos Simon finns ett mycket intressant avsnitt, som behandlar ”Der Diskurs über die ’Methode’”, där han bl.a. säger: ”Denn was sich später in der Sorbonne als Methodendiskurs etablierte, verdankte Fustel de Coulanges sicher so viel wie der Orientierung am deutschen mediävistischen Seminar”, och därför uppehåller han sig särskilt vid förhållandet mellan Fustel och Monod.¹⁰ När Arvidsson kommenterar deras relation, borde han ha tagit del av Simons framställning, eftersom den belyser hur den historiska metoden utvecklades och diskuterades just av Fustel och hans samtida, något som Arvidsson raljerande avvisar.

Utifrån litteraturen kan man fördjupa sig i en rad detaljer i Arvidssons framställning och diskutera i vilken utsträckning han har rätt i sina påståenden. Det tänker jag dock inte göra. Avgörande för att inte göra det är att man då blir fast i Arvidssons sätt att ställa problemen, d.v.s. ’har X påverkat Y?’, något som nästan alltid är omöjligt att uttala sig om med rimliga krav på säkerhet. Ingen forskare skapar sina idéer ur intet. Alla har tagit intryck av föregångare i större eller mindre utsträckning. Jämförbara idéer finns på många håll och mycket sällan har idéer den specifika utformning, som gör att man kan säga att de måste ha kommit från just en bestämd upphovsman. Många originella forskare har sin originalitet i att de kombinerar idégoods, som förut inte kombinerats på just det sättet. Lauritz Weibull kan mycket väl ha tagit intryck både av dem Arvidsson godkänner och dem han underkänner som inspirationskällor, eftersom Weibulls insats bestod i en kombination av källkritisk metod av konventionell art och regler för hur man når säkra påståenden och hur man kombinerar dem (konstruktion), medan Arvids-

sons enda tydliga kriterium är förhållandet till den episka diktningen. Styrkan i resonemanget är, att Arvidsson faktiskt har frambragt belägg, som gör det troligt att Lauritz Weibull tagit intryck av Bédier. Men detta utesluter inte andra påverkningar. Och han förbiser själv vad det är som ger hans Bédier-belägg deras huvudsakliga effekt. Detta gör han genom att han vill dra fram en rad andra 'källkritiker' som Weibulls förebilder.

Som jag redan nämnt var källkritik inget nytt kring sekelskiftet 1900. Under den andra hälften av 1800-talet hade den utvecklats inte minst inom de stora utgivningsverken i Frankrike och Tyskland och vunnit en fast fot inom historievetenskaplig praxis och i metodläroböcker. Inom humanvetenskapen med historisk inriktning hade det blivit vedertaget, att man måste granska varje källställe för att avgöra dess autenticitet, ange dess ursprungsmiljö och tidfästa det innan det kunde användas. Det innebar inte, att alla historiker (jag håller mig i första hand till dem) hade samma uppfattningar som Weibull. Det utgör ingen sidvördnad mot en rad historiker och litteraturhistoriker att säga, att den källkritik de framförde inte räcker till för att förklara att Lauritz Weibull blev den han blev, och att deras insatser i flertalet fall inte var av den arten att man kan säga att Lauritz Weibull i något specifikt avseende måste ha insupit just deras lärdomar för att bli den han blev. Detta har jag sagt i min avhandling från 1964. Det har utvecklats i detalj av Birgitta Odén.¹¹ Källkritik var vedertagen praxis och kan därför inte knyta Lauritz Weibull till en speciell upphovsman. Skall Lauritz Weibull sägas ha blivit påverkad av Bédier måste det alltså vara på andra grunder än källkritik. Det skulle i så fall bero på att Bédier inte bara hade genomfört en undersökning av ett berättelsematerial, som han tidfäste till en senare period än den det handlade om och som han förankrade i en bestämd miljö, utan att han också drog bestämda slutsatser om omöjligheten att veta det som epiken påstod hade skett. Kravet på säkerhet är då avgörande, liksom oräddheten att dra negativa slutsatser.

Det var inte 'Sanningen' som var Lauritz Weibulls ledstjärna utan *sanna påståenden* (observera, att uttrycket inte innebär att jag menar att han lyckades). Han ville fastslå fakta och utmönstra alla förmodanden ur historievetenskapen. Om Weibull faktiskt tagit intryck av Bédier så måste argumentet vara, att Bédier före honom företrätt samma kombination av strikt källkritik och *regler för slutsatsdragning*. Det viktiga andra ledet har Arvidsson – för att inte tala om Aarsleff – missat. Ja, Arvidsson vägrar t.o.m. att förstå vad detta handlar om, när han diskuterar det som står i min avhandling från 1964.¹² Han talar om att jag skulle ha analyserat Weibulls 'avsikt' och gjort en 'efterrationalisering', när jag skriver att Weibull framförde regler för konstruktion och slutsatser. På så sätt visar han att han inte förstår, att den professionella utvecklingen rör sig med normer av olika art: normer för materialbehandling (metod) å ena sidan, och normer för slutsatser (baserade på vetenskapsteori) å den andra. Birgitta Odén har däremot förstått och utvecklat också detta.

Med Weibulls slutsatsregler skapas en länk till de nya metodläröböcker som getts ut av Ernst Bernheim respektive Charles-Victor Langlois och Charles Seignobos. Det fanns flera, men de båda nämnda nådde en särskild spridning. Bernheims lärobok i historisk metod syftade till att historikern skulle nå säkerhet i sina påståenden. Han var dock – till skillnad från Weibull – villig att låta historikern framföra inte bara 'säkra' påståenden, utan också 'sannolika' och 'möjliga'.¹³ Att historikern skulle nå fram till enbart sanna påståenden var syftet hos Langlois och Seignobos i deras *Introduction aux études historiques*.¹⁴ Till skillnad från många andra läroböcker i historisk metod (både då och senare) betonar denna framställning vikten av ett historikern skall presentera sanna påståenden (inte 'det som är sant' eller 'sanningen'), och den ser metodläröbokens roll som ett sätt att lära ut hur historikern skall gå till väga för att nå detta mål. Langlois anger två huvudregler: 1) historikern måste granska trovärdigheten i varje påstående; 2) kritiken får inte göras 'en bloc' utan ett dokument måste delas i sina beståndsdelar för att möjliggöra en granskning av varje enskilt påstående.¹⁵

Han nöjer sig dock inte med att ge ingående regler för källkritisk analys av enskilda påståenden. Han ger sig också in på vad som kallas tradition och legend och kommenterar: "...elles sont partie du *folklore*, non de l'histoire". Därefter följer följande passage:

Le procédé d'analyse le plus naïf consiste à rejeter dans le récit légendaire les détails qui paraissent impossibles, miraculeux, contradictoire ou absurde, et à conserver comme historique le résidu raisonnable. C'est ainsi que les protestants rationalistes ont traité les récits bibliques au XVIIIe siècle. Autant vaudrait amputer le merveilleux d'un conte de fées, supprimer le Chat botté pour faire du marquis de Carabas un personnage historique.¹⁶

Denna passage är desto intressantare som den har direkt använts av Lauritz Weibull i en polemik:

Man finner av La Cours skrift, att det även för denna riktning är omöjligt att förneka, att rent romanartade drag möter i Sven Ågesens och Saxos berättelser, det rent sägenartade, historiskt avvita de röjer, de starkt skiljande momenten hos de båda historieberättarna. Men allt detta, säger han, är 'likgiltigt' och 'betydelselöst'.... Linjerna är enkla. Det 'likgiltiga' och 'betydelselösa' rubriceras som författrarnas egna 'utpyntningar', deras 'subjektiva spekulationer' och 'kombinationer'. La Cour bortamputerar allt utan vidare.... En metod som denna bör aldrig kunna slå slint.... Karl den stores vallfärd till det heliga landet, endast känd ur den chanson de geste som besjunger den, kan inte längre möta någon svårighet att inrängas bland vetenskapens säkra landvinningar. Man är här på lika säker mark som ifråga om Tyra och Danevirke. Metoden är densamma som den, vilken Seignobos en gång hade i tankarna, då han föreslog, att man skulle amputera bort undren i fésagan, taga bort katten i stövlarna och så få markisen av Carabas till en historisk personlighet.¹⁷

Här ser man alltså att Weibull direkt åberopar Langlois och Seignobos skrift för

just en regel om slutsatsdragandet. Visserligen sker det inte vid 1910-talets ingång utan 1928, men tillämpningen är densamma i början av tioalet. Han hade åberopat boken också i sina tidigare stridsskrifter.¹⁸

Langlois, som enligt min mening i förordet utpekats som författare till den citerade passagen och inte Seignobos,¹⁹ slutar sin del av framställningen med att konstatera, att enskilda 'positiva' påståenden att något ägt rum aldrig kan bli definitiva. Kritikens uppgift är dock att omintetgöra illusoriska upplysningar. "De enda säkra resultaten av kritiken är negativa resultat", säger han.²⁰ För att få säkra positiva resultat måste man ha konfirmerande påståenden.²¹

Så långt den första huvuddelen av boken (Livre II) som bär rubriken "Opérations analytiques". Den avslutande huvuddelen, "Opérations synthétiques", för vilken Seignobos bar huvudansvaret, gällde konstruktionen av sammanhang i historien. Birgitta Odén har säkert rätt då hon, i viss motsättning mot vad jag tidigare hävdade, menar att det är Seignobos regler för 'raisonnement constructif' som är av mest intresse för Lauritz Weibulls sätt att kombinera historiska data och resonera om konstruktionen.²² Trots att frågorna om bevisningen och konstruktionen är huvudpunkter hos Birgitta Odén har varken Arvidsson eller Aarsleff tagit upp frågan till diskussion.

Både Arvidsson och Aarsleff vill föra bort både Bernheim och Langlois och Seignobos från kategorin av författare som kan ha influerat Weibull. Arvidsson citerar också (s. 232) vad Langlois (han skriver Seignobos) skriver om 'hyperkritik', som denne varnar för bland många andra felaktiga användningar av metod. Arvidsson (och även Aarsleff) bortser dock från (eller har aldrig uppfattat) vikten av reglerna för slutsatsdragning och har inte observerat passagen om tradition, legend och folklöre med dess hänvisning till sagan. Man måste nämligen tänka sig, att den 'bevisningspositivism',²³ som fanns i tiden och särskilt i Langlois och Seignobos nya vetenskapsteoretiska metodbok, var en förutsättning också för Bédiers insats, om jag förstår denna rätt. Om han inte fått sin idé, att 'negativa resultat' var väsentliga, från Langlois och Seignobos, måste han ha fått dem från något annat håll, där man framfört tanken, att det som inte kunde visas vara sant måste förkastas. Detta är något som Arvidsson borde ha begrundat. Om man lyfter blicken från det empiriska materialet om den franska episka diktningen och ser till vetenskapsargumentationen, så finns det alltså ett tydligt band mellan Weibull – och kanske Bédier också – och Langlois och Seignobos. Detta gäller både 'fastställandet av fakta' (sanna påståenden), negativa resultat (förkastande av det icke bevisbara) och den vetenskapliga konstruktionen. I huvudsak har jag argumenterat för detta redan 1964, och det argumentet har utvecklats vidare av Birgitta Odén.²⁴ Arvidsson har inte kunnat förstå denna argumentering och än mindre tillbakavisat den.

Vad det är fråga om är något vetenskapligt centralt. Även när källkritiken började vinna insteg hos många forskare var det inte ovanligt att de omgärdade sina

ROLF TORSTENDAHL

resultat med modifikationer: 'troligen', 'möjligen', 'kanske hade', 'det är inte omöjligt att', på det sätt Bernheim förordade. Sådana ord och fraser fick inte sällan utgöra inledning till ett återgivande av ett traditionellt stoff efter en källkritisk granskning. En ny tid ställde nya krav. Bernheim med sin utveckling av källkritikens krav hörde förvisso också dit, men Langlois och Seignobos gick i spetsen för en radikalare riktning. En ny fas i historikerskråets professionaliseringsutveckling hade tagit sin början – dock ingalunda den sista.

Professionaliseringen är alltså en ytterst viktig process i vetenskapsutvecklingen. Som jag i flera skrifter nyligen har sökt visa (de har dock kommit så sent att Arvidsson inte kunnat ta hänsyn till dem), innehåller historievetenskapens utveckling i Europa och världen i övrigt inte en i tiden koncentrerad professionaliseringsprocess, som är färdig i och med Rankes insats, utan utgör en uppslutning kring ett stegvis förändrat normsystem. Normerna är inte givna genom en specifik forskares auktoritet utan accepteras successivt av vetenskapssamhället. Historikernas (och troligen litteraturhistorikernas) professionella system har innehållit en brytpunkt kring 1900, då kraven på *säkerhet i bevisning* av historiska påståenden på allvar gör sig gällande. Detta är något som försiggår i hela Europa och snabbt får en global spridning. Man sökte sanna påståenden, inte 'Sanningen'. Kampen mellan dessa sannhetsideal fortsatte dock att vara stark.²⁵

Fixerad i den ofruktbara frågeställningen, vem som påverkade vem till utformandet av en komplex idésammanställning, har Arvidsson fastnat i den kritik för 'hyperkritik' och 'negativism' mot Weibull, som emanerar ur tjugotalstriderna kring dennes *Kritiska undersökningar*. Han tycks inte själv observera, att det han ser som dygd hos Bédier blir till belastning hos Weibull. Han gör sig själv en stor otjänst, eftersom den intressanta delen av hans undersökning, den som gäller Bédier i jämförelse med Weibull, hamnar i skymundan för vildsint polemik och dålig historiografi. Dessutom har han i sin nya bok inte kommit längre än han var 1971 och faktiskt har han inte bemött eller tillbakavisat, att Lauritz Weibull anslöt till nya vetenskapsideal där säkerhet i bevisning och sanna påståenden var avgörande.

Lauritz och Curt Weibull stod för något nytt i svensk historieforskning. Som alla andra var de påverkade från olika håll, och säkerligen ingick litteraturhistoriker bland dem som påverkat Lauritz Weibull. Att dra en gräns mellan litteraturhistoria och historia vid denna tid är ganska meningslöst. Disciplingränserna var inte starka, vilket har att göra med att i Sverige liksom vid de flesta universitet i världen vid denna tid fortfarande fakulteter och inte ämnesinstitutioner var den grundläggande organisatoriska enheten. Däremot var skillnaderna i vetenskapsyn mellan olika forskare viktiga och starka. Vetenskapsynen fick naturligtvis individuell utformning hos olika forskare, men det är sällan man kan finna så utpräglade särdrag, att man kan fastslå idéernas ursprung. Riktningar och strömningar är däremot tydliga. Bröderna Weibull valde sida och anslöt sig, antagligen

omedvetna om strömningens utbredning, till en professionell nyorientering, som gick som en löpeld över Europa och andra delar av världen. Genom att de var framgångsrika 'skolbildare' kom deras idéer att bli den grundsten, som senare generationer tog avstamp från.²⁶ Men bara avstamp, för inga professionella idéer vinner för gott, inte 'weibullianismen' heller.

Noter

- 1 R. Arvidsson & H. Aarsleff, *Kritiska undersökningar i Weibull-mytens historia*, författarens förlag, Lund 2000.
- 2 Håkan Gunneriusson håller på med en doktorsavhandling om de sociala nätverken och deras betydelse i svensk historieforskning 1935–1965.
- 3 Framför allt "Historisk radikalism och litteraturhistorisk forskning: Lauritz Weibull, Henrik Schück och Joseph Bédier" i *Scandia* 1971 och "'Lauritz Weibull och forskarsamhället': till Weibullmytens historia" i *Radix* 1981.
- 4 Se vidare not 23.
- 5 J. Rüsen, *Grundzüge einer Historik*, vol 1–3, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1983–89; H.-W. Blanke, *Historiographieggeschichte als Historik*, Stuttgart: Holzboog, 1991; O.G. Oexle, *Geschichtswissenschaft im Zeichen des Historismus*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1996; G. Scholtz (utg.), *Historismus am Ende des 20. Jahrhunderts. Eine internationale Diskussion*, Berlin: Akademie-Verlag, 1997 (spec. bidrag av Scholtz själv och en litteraturoversikt av Georg Iggers).
- 6 Se härom R. Torstendahl, "The transformation of professional education in the nineteenth century", i S. Rothblatt & B. Wittrock (eds.), *The European and American University since 1800*, Cambridge U.P. 1993, pp. 109–141.
- 7 Arthur J. Engel, *From Clergyman to Don: The Rise of the Academic Profession in Nineteenth-Century Oxford*, Oxford: Clarendon, 1983. Jfr. Victor Karady, "Teachers and Academics in Nineteenth-Century France: A Sociological Overview", i W. Conze & J. Kocka (utg.), *Bildungsbürgertum im 19. Jahrhundert*, vol. 1, Stuttgart: Klett-Cotta, 1985, s. 458–494.
- 8 P. Gerbod, *La condition universitaire en France au XIXe siècle*, Paris: Faculté des lettres et sciences humaines, 1965
- 9 Carbonell 1976, s. 319–23.
- 10 Simon 1988, s. 506–537, cit. fr. s. 513. Här ingår också ett intressant avsnitt om Langlois och Seignobos och deras metodiska åsikters betydelse för Monod (s. 520–32).
- 11 R. Torstendahl, *Källkritik och vetenskapssyn i svensk historisk forskning 1820–1920*, Uppsala: Studia hist. Ups. 15, 1964, s. 343–353; B. Odén, *Lauritz Weibull och forskarsamhället*, Lund: Gleerup, 1975, s. 170–195.
- 12 Torstendahl 1964, spec. s. 348–366; jfr. Arvidsson, s. 94f.
- 13 E. Bernheim, *Lehrbuch der historischen Methode*, 6 uppl., München & Leipzig: Duncker & Humblot, 1914, s. 189–206, spec. s. 200f om sannolikhet och möjlighet.
- 14 Ch.-V. Langlois & Ch. Seignobos, *Introduction aux études historiques*, Paris: Hachette, 1898.
- 15 Langlois & Seignobos, s. 134f.

ROLF TORSTENDAHL

- 16 Ibidem, s. 155.
- 17 L. Weibull, "Tyre Danmarkar bot" (urspr. 1928), i idem, *Nordisk Historia*, vol. 1, Stockholm: Natur och Kultur, 1948, s. 225–243, cit. fr. s. 232–33. Jfr också min "Minimikrav och optimumnormer i svensk historisk forskning 1920–1960" (urspr. 1981), i R. Torstendahl & Th. Nybom, *Historievetenskap som teori, praktik, ideologi*, Stockholm: Författarförlaget 1988, spec. s. 75–77. Jag behandlar där bevisningsfrågorna hos Weibull och citerar hans åberopande av Seignobos 1928, men det tycks helt ha gått Arvidsson förbi.
- 18 Torstendahl 1964, s. 360.
- 19 "La première moitié du livre a été rédigée par M. Langlois, la seconde par M. Seignobos; mais les deux collaborateurs se sont constamment aidés, concertés et surveillés." Langlois & Seignobos, s. XVIII. Boken innehåller 306 sidor text. Livre II omfattar s. 43–179.
- 20 Langlois & Seignobos, s. 167.
- 21 Birgitta Odén återger utförligt resonemangen hos Langlois & Seignobos och diskuterar dem i relation till Weibulls praxis. Odén 1975, 196–202.
- 22 Odén 1975, s. 204–5, Torstendahl 1964, s. 360f.
- 23 Både Arvidsson och Aarsleff utgår från att 'positivism' måste vara en entydig term. Det är orimligt. Tre huvudbetydelser kan urskiljas som vanligt förekommande i historieteoretiska sammanhang: 1) Comtes och Buckles uppfattning att man skulle kunna nå samhällliga lagar genom generaliseringar av empiriska iakttagelser; 2) återgivande av källmaterialets uppgifter i fråga om enskilda sakpåståenden utan diskussion av frågeställningar, förklaringar och sammanhang; 3) krav på säkerhet i bevisning av historiska påståenden. Dessa uppfattningar kan inte omfattas samtidigt.
- 24 Odén 1975, s. 202–210.
- 25 R. Torstendahl, "Assessing Professional Developments. Historiography in a Comparative Perspective", i R. Torstendahl (utg.), *An Assessment of Twentieth-Century Historiography*, Stockholm: KVHAA, 2000; R. Torstendahl, "Thirty-five Years of Theories in History", *Scandinavian Journal of History*, vol.25, 2000, s. 1–26; R. Torstendahl: "Professionalisation and Deprofessionalisation among Swedish Historians", i F. Meyer & J.E. Myhre (utg.), *Nordic Historiography in the 20th Century*, Oslo: Department of History, University of Oslo, s. 164–183.
- 26 Se mina framställningar citerade i not 25.